

CROATICA, PRINOSI PROUČAVANJU HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI

Godište I, Svezak 1, Zagreb 1970.

Prošle je godine počeo izlaziti zbornik od kojeg naša kulturna javnost zaista mnogo može očekivati, s obzirom na nakane izdavača i urednika te na rezultate što nam ih je prvi broj donio. Ime »Croatica«, uz podnaslov »Prinosi proučavanju hrvatske književnosti« objašnjava kojim će se područjima zbornik baviti. »Croaticu« uređuju Ivo Frangeš (glavni i odgovorni urednik), Davor Kapetanić, Stanko Lasić, Miroslav Šicel i Dragutin Tadijanović, a izdavači su Institut za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu i Institut za književnost i teatrologiju JAZU. U uvodnoj je riječi glavni urednik najavio osnovne ciljeve zbornika — to je proučavanje hrvatske književnosti u prošlosti i sadašnjosti, ali istodobno i najava povijesne sinteze, bez koje se ne može zamisliti prava nacionalna znanost, no do koje — sticajem prilika — u hrvatskoj znanosti o književnosti još nije došlo. Iako se u našoj znanosti vrlo mnogo očekuje od nove, teoretske orijentacije u proučavanju, od ogromne je važnosti i konačna revalorizacija onoga što imamo i što smo naslijedili, činjenička — ili, kako Frangeš reče — »pozitivistička otkrića baza su bez koje se ne može. Historizam u znanosti o književnosti za nas nije samo jedna od mogućih koncepcija, on se nameće kao nužnost, a — po uvjerenju uredništva — uvjeti da se konačno priđe stvaranju povijesti hrvatske književnosti dovoljno su zreli i obećavaju dovoljno snage da se taj posao i dovrši. Upravo u tome će smislu zbornik pripomoći sistematizaciji cjelokupne hrvatske književnosti, te će, izlazeći najmanje dvaput godišnje, donositi istraživačke studije, članke, bilješke, građu, tematske bibliografije i recenzije, te bibliografiju svih radova objavljenih tijekom prethodne godine — kod nas ili na strani — koji obrađuju probleme hrvatske književnosti.

Ovaj svezak »Croatice« oveća je knjiga s 437 stranica, podijeljena u nekoliko poglavlja: Studije i članci, Slavenska uzajamnost, Građa, Teorija i praksa, Bibliografija, Osvrti, In memoriam.

U prvom dijelu Zbornika najprije nailazimo na rad Biserke Grabar, *Apokrifi u hrvatskoj srednjovjekovnoj književnosti*. Radnja ukazuje na istaknuto mjesto što ga u starijoj hrvatskoj književnosti zauzimaju ovi spisi — po svojoj starini i vezi s najstarijim razdobljem slavenske pismenosti, po njihovu općem značenju i po utjecaju na cjelokupnu srednjovjekovnu duhovnu kulturu. Autorica pruža pregled razvoja apokrifne književnosti u Hrvata, ističući njihovu starinu (prvi tragovi su iz XIII st), podsjećajući nas na vrela (crkvenoslavensko i latinsko), nižući ih po redu prema uobičajenoj podjeli (starozavjetni i novozavjetni), ukazujući na probleme jezika (od hrvatske redakcije staroslavenskog jezika, ka sve uočljivijim živim oblicima hrvatskog jezika). U zaključku, B. Grabar ističe da u srednjem vijeku ni ostali evropski narodi nisu bili bogatiji ovom literaturom od nas, a posebno ukazuje na utjecaj apokrifa u razvoju književnog jezika u smislu stvaranja osnove za bogatu hrvatsku renesansu.

Marin je Franičević u radu *O stihu hrvatske srednjovjekovne književnosti* prikazao razvitak hrvatskog stiha od staroslavenskog korijena do razdoblja renesanse. Već se u stihovanim tekstovima slavenske braće, uz silabičke osnove mogu uočiti tragovi izotonaliteta, koji se na slavenskom jugu sve jasnije uobličuje u silabičko-tonsku tendenciju. Hrvatski se stih vrlo rano i autohtono iskazuje, već u XIV st. kao simetrički osmerac, trohejske orijentacije, na kog se nadovezuje čakavski osmerac XVI stoljeća. Vrlo je interesantna Franičevićeva usporedba između procesa nastajanja vezanog stiha i procesa dokompozicije vezanog stiha na početku XX stoljeća, pri čemu se vezani stih jednog A. B. Šimića ili Krleže dekomponira na sličan način u sastavne dijelove iz kojih je nasto u razdoblju XIV st. Autor se osvrnuo i na utjecaje do kojih je dolazilo u procesu oblikovanja hrvatskog umjetničkog stiha, tražeći ih najprije u narodnoj poeziji i ukazujući na postojanje začinjavačke, usmene varoške poezije; klasični utjecaj (latinski i grčki) uočljiviji je od talijanskog ili provansalskog, jer je do renesanse hrvatski stih već bio oformljen, a i inače, u našoj se versifikaciji održalo samo ono što je autohtono ili što se organski sraslo s duhom našega jezika.

Nakon glagoljaške književnosti srednjeg vijeka i poezije začinjavaca, hrvatska je renesansa — i bez poticaja sa strane — lako prihvatila narodni jezik, bolje reći — nastavila s njim. Ipak je, za nešto više od jednog stoljeća, ovaj jezik doživio vrlo velike promjene. Međutim, nema mnogo podataka o tome koliko je koji od pisaca kraja XV i tijekom XVI st. pridonio unapređenju hrvatskog književnog jezika. Josip Vončina je u prilogu *O jeziku Mavra Vetranovića* nastojao ocijeniti Vetranovićev udio u tom procesu, ističući da je to naš prvi renesansni pisac u kojega je štokavski dijalekat prevagnuo u odnosu na dotadašnju čakavsku tradiciju, da je Vetranović razbio tada šablonizirane stilske postupke, da mu je leksika bogata. Vončina ukazuje na interesantne Vetranovićeve pokušaje jezične karakterizacije lica, te isticanje pojedinih jezičnih kategorija (deminutiva).

Pod naslovom *Marin Držić i Mavro Vetranović (Još jednom o »aferi« oko Držićeve »Tirene«)*, o poznatoj raspri oko ova naša dva renesansna stvaraoca ovog je puta svoj prilog dao i Rafo Bogišić, unijevši neke nove elemente u tu našu prvu književnu polemiku. Bogišić smatra da je u Dubrovniku do nesporazuma moglo doći i prije »Tirene«, ukazujući na dodirne točke između Vetranovićeve i Držićeve pastoralne i petrarkističke poezije, a svoje zaključke proširuje slikajući Dubrovnik kao zrelu književnu atmosferu, Vetranovića kao humanu i plemenitu ličnost, a Držića kao trijezna mislioca, ponosna i časna čovjeka.

Kao četvrti prilog prvog dijela »Croatice« nalazimo rad Maje Bošković-Stulli *Balada o Marku Kraljevicu i bratu mu Andrijašu*, inače održan kao referat na Znanstvenom savjetovanju u povodu 400-godišnjice izlaska »Ribanja i ribarskog prigovarivanja«, održanog 1968. u Zagrebu. Ova je balada, inače, često bila u nas predmet proučavanja. M. Bošković-Stulli produbljuje niz problema oko njene vrijednosti i izvornosti, njena postanka, te se osvrće i na problem bugarštice u nas uopće, njenih obilježja, odnosa prema deseteračkoj pjesmi i njena porijekla.

Miroslav je Šicel radnjom *Pripovijetke Rikarda Jorgovanića (Prilog poetici hrvatske novele sedamdesetih godina prošlog stoljeća)* prikazao u novom osvjetljenju ovog hrvatskog relativno zaboravljenog pripovijedača. Jorgovanić je u nas shvaćen kao Šenoin epigon, dok Šicel ukazuje na njih kao na istovremene dvije književne pojave. Iako u Jorgovanića dominira došenoinska šablona, ipak on čini korak naprijed prema realizmu (obrada suvremene problematike, ambijenti su oblikovani realistički, akcent je na socijalnom, glas diže protiv feudalaca), a mogu se u njega naći i značajke moderne proze (interes za psihološko, elementi tzv. motivacije unutarnjeg postupka, liričnost, tehnika sna). Unekoliko, Jorgovanić nadrasta Šenou te tako — često inače trivijalan — predstavlja prijelaznu pojavu nekoliko epoha hrvatske književnosti.

Na trideset stranica teksta Ivo Frangeš u radu *Šenoina baština u hrvatskom realizmu* sintetički ukazuje na dugove hrvatske književnosti Šeni, toliko hvaljenom i napadanom. Frangeš je svojom analizom pokazao koliko su Šenoini stavovi realistički koncipirani — ako on i nije tu koncepciju u svojim djelima sasvim ostvario — te u kolikoj je mjeri bez njegova utjecaja nezamisliv kasniji razvitak hrvatske literature, posebno književnosti realizma. »Svi su u njega učili, svi su potekli iz njegova 'šinjela' (...), svi su razrađivali njegovu tematiku, preuzimali njegove likove, situacije, zaplete...« — kaže Frangeš (str. 140), osvrćući se na to gogoljevsko značenje Šenoino, ukazujući, zatim, na interesantan odnos istih tih realista — preko Kovačića prvenstveno — prema Šeni: napadali su ga i negirali, Kovačić brutalno, a u hrvatskoj su književnosti jedino u njega i mogli učiti. Šenoin utjecaj djeluje preživjelo i trivijalno tek na onim stranicama hrvatskog realizma na kojima su se pisci dovinuli do svojih, zrelijih, samostalnijih rješenja — ali i tada (Kovačić) ovi klišeji dokazuju u kolikoj se mjeri ti pisci nisu mogli »otresti« Šenoe. To ne znači da hrvatski realizam nije pošao od Šeno dalje, realisti dolaze do svoje vizije svijeta, nastavljajući tamo gdje je Šenoa stao ili mu se svjesno odupirući i suprotstavljajući — a to znači svojevrsnu potvrdu ovog utjecaja.

U drugom dijelu zbornika Nevenka Košutić-Brozović svojim se prilogom *O problemu slavenske orijentacije u hrvatskoj književnosti* priključuje nizu ranije objavljenih radova na ovom području komparatističkih istraživanja. Kao prvo, autorica nastoji osvijetliti odnos naše slavenske orijentacije prema istom problemu u ostalim slavenskim literaturama i dolazi do zaključka da je ta orijentacija u Hrvatskoj manje značajna no u ostalih Slavena, uslijed geopolitičke izoliranosti Hrvatske od ostalog slavenskog svijeta i orijentacije prema neslavenskim kulturnim sredinama. Odnos slavenske orijentacije u nas u usporedbi s ostalim literarnim utjecajima manje je dominantan, usprkos svjesnom poticanju i usmjeravanju na ideju južnoslavensva i panslavizma; ostalo se najčešće na granicama proklamiranja — jednostavno zbog toga što obostrane suradnje nije bilo. Doprinos slavenske orijentacije u razvoju hrvatske literature ogledava se prije svega u idejnom pogledu, manje na čisto literarnom planu. Tako autor zaključuje da je zapadnoevropska kulturna atmosfera mnogo prisutnija u Hrvatskoj, unatoč emocionalnom odnosu prema slavenskom svijetu.

Aleksandar Flaker u okvirima svog rada *Ukrajinska književnost u Hrvatskoj. Bilješke uz građu iz XIX stoljeća*, prikazuje interes za ukrajinsku književnost u Hrvata i — preko pisaca koji su prevedeni — osvjetljava opću orijentaciju hrvatske književnosti XIX stoljeća, s niz proturječnosti u pojedinim razdobljima. Od prvih kontakata za ilirskog pokreta, zanimanje za Ukrajinu raste najprije preko prijevoda iz poljske i ruske literature s kozačkom tematikom (bliska je našoj hajdučko-turskoj) do prvog Šenoinog prijevoda Tarasa Sevčenka 1863, pojačava se preko prijevoda prozних djela Marka Vovčoka te kulminirala 80-ih i 90-ih godina. Iako je u XX st. ukrajinska literatura doživjela nagli uspon, za nas je ostala, na žalost, slabije poznata.

U rubrici »Građa« Olga Šojat piše *O dvjema kajkavskim revolucionarnim pjesmama s kraja osamnaestog stoljeća*. Riječ je o pjesmama profrancuskog i revolucionarnog sadržaja, »Paškvil« i »Fama volat«, koje su se anonimno pojavile krajem XVIII st. u Zagrebu, u rukopisu, kao leci; kojima se priključuje i antirevolucionarna i protufrancuska pjesma Jurja Maljevca »Horvat Horvatu horvatski govori«. Sve tri pjesme imaju i literarno i historijsko značenje: one potvrđuju da je na prijelazu XVIII u XIX st. kajkavska književnost postojala i bila aktivan učesnik društvenog života, njegovih idejnih i socijalnih previranja, kao što ukazuju i na značaj hrvatskih društvenih zbivanja nakon pojave francuske revolucije. Upoznati smo s literaturom i istraživanjima oko ove dvije pjesme, a zainteresirat će nas teza da bi eventualni autor jedne od ovih pjesama mogao biti Tit Brezovački.

U rubrici »Teorija i praksa« Davor Kapetanić je pod naslovom *Kako pripremati izdanja djela novijih hrvatskih pisaca* ukazao na nedostatak pravila za uređivanje i priređivanje djela novijih hrvatskih pisaca, koji svakako koči našu izdavačku praksu, te je — oslanjajući se na rezultate suvremene sovjetske, poljske, češke i slovačke tekstologije — priložio *Nacrt pravila za izdavanje djela novijih hrvatskih pisaca*, u težnji da se čim prije dođe do izrade stalnih pravila na ovom području. U Nacrtu je najprije izvršena podjela izdanja, prema načinu priredbe i izdavačkoj namjeri, a zatim prema opsegu i sadržaju obuhvaćenih djela ili dokumenata. Kapetanićev je Nacrt vrlo precizan, te pregledno i potanko određuje cijeli niz postupaka i pravila za svako od predviđenih područja.

Gotovo jednu trećinu časopisa zauzela je *Bibliografija suvremene proze (1945—1966)* Stanka Lasića. Ova je Bibliografija dio opće bibliografije suvremene hrvatske književnosti koju će izraditi Institut za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, a predstavlja izvrstan rezultat velikog uložnog truda. U uvodnim napomenama autor je objasnio sistem rada i mjerila kojima se vodio, ističući da je jedan od ciljeva ove bibliografije praćenje rasta suvremene hrvatske proze. Cijeli je ovaj pregled podijeljen u tri dijela — opći kronološki pregled (čini osnovu rada), sumarni kronološki pregled i pregled po autorima; izvršena je — unutar svake godine — podjela na prva i ponovna izdanja, a građa je podijeljena u pet grupa: roman i kratki roman, pripovijetke, razna proza, proza za mladež i djecu, te razno. Kolika je korist od ove bibliografije gotovo je nepotrebno isticati, a i sam Lasić smatra da ona neće biti samo orijentacijski priručnik, jer otkriva niz novih imena, proširuje znanja o pojedinim manje istraženim područjima, upotpunjuje ili dovodi u pitanje neke od prije postavljenih teza, ukazuje na veze književnosti s društvenim kriterijima, a ujedno ona treba da postane poticaj za rad na proučavanju hrvatske proze.

U rubrici »Osvrti« Dubravko Jelčić prikazao je najnovije izdanje Mažuranićeva epa, potvrđujući vrijednost ovog dokumentacijskog izdanja što ga je priredio za objavljivanje Davor Kapetanić, te njegovo znanstveno i kritičko značenje; i Ivo Frangeš je u prilogu »Vidrić u kritičkom izdanju« ukazao na vrijednost ovog izdanja (ediciju je uredio Dragutin Tadijanović). Oba ova prikaza potvrđuju značenje nove orijentacije Odjela za suvremenu književnost JAZU. Dubravko Jelčić osvrnuo se i na stogodišnjicu »Vienca«, podvlačeći prvorazrednu ulogu što ju je taj časopis odigrao u hrvatskoj književnosti.

»Croatica« ovaj put završava rubrikom »In memoriam«, s posvetama Mladena Kuzmanovića Tomi Matiću i Aleksandra Šljivarića Slavku Ježiću.

Ovako, kako je započeta i zamišljena, »Croatica« obećava mnogo. Ona je potvrda zamaha do kojeg je u nas došlo u znanosti o književnosti, i na osnovu ovog prvog broja zbornika zaista možemo očekivati povijesnu sintezu naše literature. Visoki znanstveni nivo priloga i dubina zahvaćanja u problematiku dokaz su pune spremnosti njihovih autora da ukažu na prave vrijednosti hrvatske literature, da potvrde njezinu jedinstvenost i kontinuitet koji seže u rana razdoblja srednjeg vijeka, da konačno, budemo u mogućnosti jednim pogledom uvjeriti se o vrijednostima koje imamo.

Mirjana Strčić

**Spomenica
gimnazije »Čedo Žic«
u K r k u
1921 - 1971**

**K R K
1971**

KRČKI ZBORNIK

POVIJESNOG DRUŠTVA OTOKA KRKA
PODRUŽNICE POVIJESNOG DRUŠTVA HRVATSKE

SVEZAK 3

Urednički odbor:

dr BRANKO FUČIĆ

PETAR STRČIĆ (glavni urednik)

RIKARD ŽIĆ

RUDOLF ŽIĆ

Urednik ovog sveska:

FRANJO MATEJČIĆ

Slika na koricama:

ANTON DEPOPE (Motiv grba grada Krka)